VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk steg 2-utredning inför kommunal detaljplan för Sund 12:1 i Sörberga 2026

L2025:8640, L2025:6841, L1935:4660, L1935:4504, L1935:5002, Sund 12:1, Själevad socken, Örnsköldsviks kommun, Ångermanland, Västernorrland

Rapport 2026:11

Jens Lundqvist, Ella Noaksson & Lisa Andersson

Arkeologisk steg 2-utredning inför kommunal detaljplan för Sund 12:1 i Sörberga 2026
Rapport nr: 2026:11 Västernorrlands museum
Framsidesbild: Madeleine schaktar.

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se
ISSN 2000-0111

© 2026 Västernorrlands museum, Härnösand.
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Kartor: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2018/00090, © Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)
Maps throughout this report were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Bakgrund 2
Syfte 3
Metod 4
Natur- och fornlämningsmiljö 4
Tidigare undersökningar 6
Redovisning av arbetet 7
  Schakten 9
Tolkning & Rekommendation 12
  Arkivhandlingar 13
Referenser 14
Bilaga 1. Schaktbeskrivning 15
Bilaga 2. Fotolista & kontaktkarta 16

Sammanfattning

Med anledning av Örnsköldsviks kommuns arbete med en ny kommunal detaljplan för Sund 12:1 har Västernorrlands museum hösten 2026 genomfört en steg 2-utredning inom fastigheten Sund 12:1 i Själevad socken, Örnsköldsviks kommun. Under 2025 genomförde museet en steg 1-utredning i området där två övriga kulturhistoriska lämningar (gränsmärket L2025:6840 och gränsmärket L2025:6841) påträffades. Inom utredningsområdet fanns även tre tidigare registrerade gravar.

Vid utredningen påträffades inga nya anläggningar, fynd eller kulturlager av antikvariskt intresse. Resultatet från sökschaktning stärkte bedömningen att de undersökta ytorna inte har utgjort några mer omfattande boplats- eller aktivitetsområden. Gravarna bör däremot förstås som delar av en sammanhängande förhistorisk kustmiljö, där deras placering i relation till det omgivande landskapet utgör en viktig del av lämningarnas kulturhistoriska värde och bör tas i hänsyn vid framtida planering inom området.

Västernorrlands museum lämnar inga ytterligare rekommendationer utöver de synpunkter som framfördes i samband med steg 1-utredningen (Lindeberg 2026). I händelse av exploatering bör hänsyn tas till de registrerade fornlämningarna inom området.

Bakgrund

Med anledning av Örnsköldsviks kommuns arbete med en ny kommunal detaljplan för Sund 12:1 har Västernorrlands museum hösten 2026 genomfört en steg 2-utredning inom fastigheten Sund 12:1 i Själevad socken, Örnsköldsviks kommun. Under 2025 genomförde museet en steg 1-utredning i området där två övriga kulturhistoriska lämningar (gränsmärket L2025:6840 och gränsmärket L2025:6841) påträffades. Inom utredningsområdet finns även tre tidigare registrerade fornlämningar. Ett röse (L1935:4660) samt två stensättningar (L1935:4504 och L1935:5002).

Figur 1. Översikt över utredningsområdet markerat med rött.

Syfte

Syftet med steg 2-utredningen var att undersöka om okända fornlämningar berörs av planerad exploatering samt att avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Syftet var också att identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar och uppdatera dessa i Kulturmiljöregistret (KMR).

Resultaten från utredningen ska även kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder samt kunna användas som underlag i kommande detaljplanering.

Utredningens målgrupper är främst Länsstyrelsen och Örnsköldsviks kommun.

Figur 2. Bild över utredningsområdet.

Metod

Utredningen utfördes under 28–29 september 2026. Inom delar av ytorna som bedömdes lämpliga togs sökschakt upp med grävmaskin. Plats för sökschakt baserades på vad som ansågs lämpligt för schaktning, då större delen av terrängen i området bestod av stora stenblock, berghällar, branta kanter och våtmark, vilket försvårade arbetet. Efter att torven banats av avsöktes ytorna med metalldetektor varpå det sedan grävdes ner till orörd nivå. Provgropar utelämnades, då goda förutsättningar för sådana saknades. Schakten dokumenterades sedan i plan och mättes in med RTK-GPS, samt fotografering och beskrivning av jordlagerföljd, färgning och innehåll.

De tidigare kända fornlämningarna L1935:4660, L1935:4504 och L1935:5002 besöktes och mättes in med RTK-GPS.

Natur- och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet (UO) omfattar cirka 4,45 hektar och är beläget på en mindre udde vid Paddalsviken, längst in i Bäckfjärden, strax söder om Örnsköldsvik. Udden utgörs av ett skogbevuxet berg. Längs merparten av stränderna mellan vikarna vid Paddal och Nyänget finns bostadsbebyggelse, och i området finns även en badplats.

UO är beläget på en platåliknande del av bergets sydvästra sida. Väster om UO mynnar en bäck från Paddalstjärnen, som utgör en rest av tidigare havsvik och därmed speglar den forna kustlinjens förändring, för cirka 2 500 år sedan sträckte sig havsviken in över området. På Lantmäteriets flygbilder från 1960 och 1975 samt på Ekonomiska kartan från 1964 framgår att marken utgjordes av åkermark. Området är idag huvudsakligen skogbevuxet.

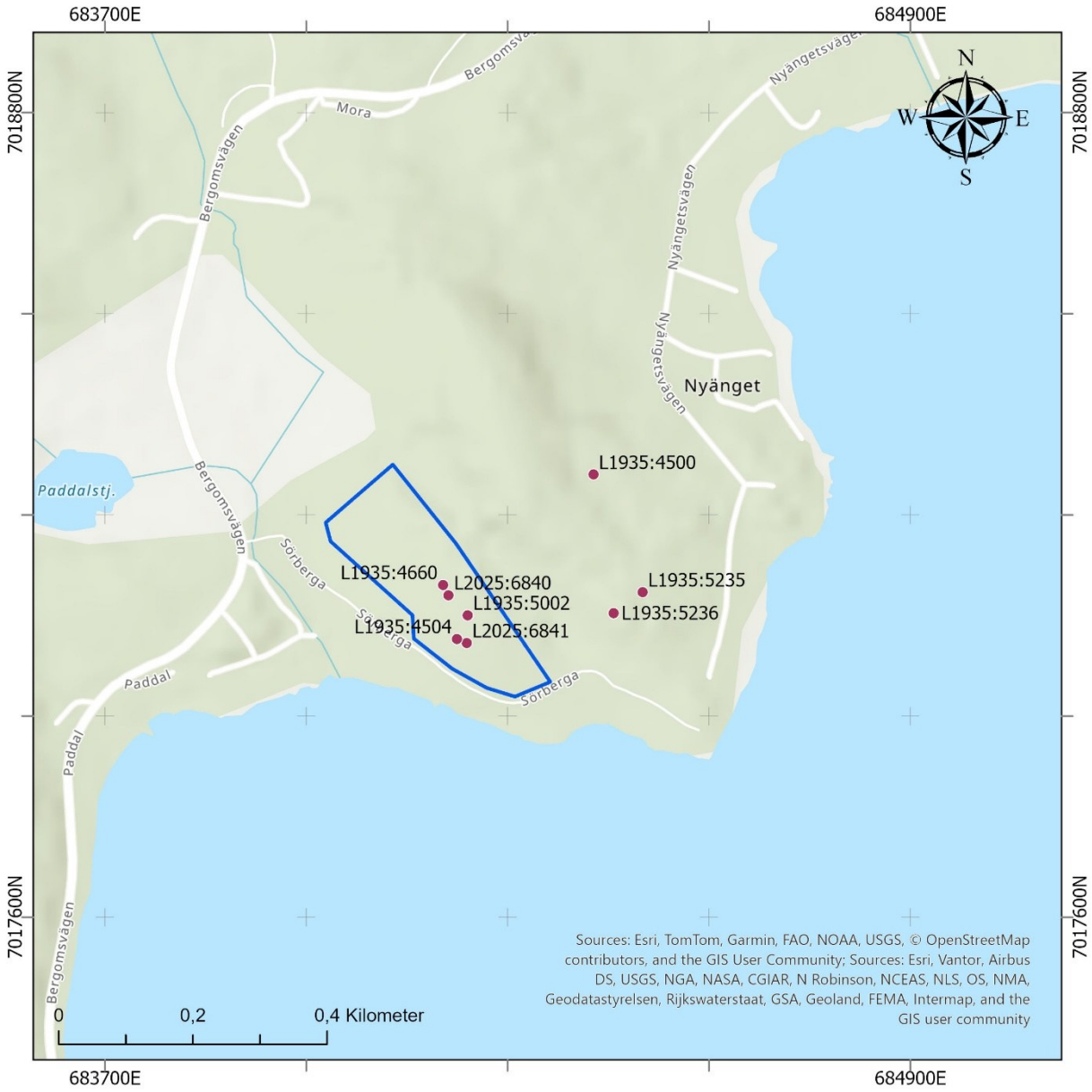
UO ligger mellan 11 och 40 meter över havet (m.ö.h.). Höjdlägena innebär att området kan ha varit tillgängligt under bronsålder och äldre järnålder, och därmed kan innehålla lämningar från dessa perioder och framåt.

Området har tidigare avverkats och bestod vid utredningstillfället av sly och gran på en bergknalle med berg i dagen, hällmarker och skarpa sluttningar ned mot Paddalsviken i söder och sydost. I söder finns en brant sluttning och i nordöstra delen ett våtmarksområde.

Inom UO finns tre sedan tidigare registrerade fornlämningar: L1935:4504, L1935:4660 och L1935:5002. Lämningarna utgörs av två stensättningar och ett röse. De är belägna 30 respektive 36 m.ö.h., vilket ungefär motsvarar den dåtida kustlinjen för ca 3 750 år sedan.

Fornlämningarna inom UO kan sättas in i den norrländska kuströsemiljön som omfattar gravar från bronsålder och äldre järnålder placerade på höjdlägen längs den dåtida kustlinjen samt på dåtida uddar och öar. Bronsålderns gravar utgörs ofta av större rösen, medan järnålderns gravar vanligen består av mindre rösen eller stensättningar.

Knappt 2 km från UO, på andra sidan viken, ligger Genesmon, som utgör en av Västernorrlands mer välkända och undersökta fornlämningsmiljöer från järnåldern. Här finns bland annat grav- och boplatsområdet L1935:5620 (Själevad 22:1).

Figur 3. Översikt med utredningsområdet (blått) och närliggande fornlämningar.

Tidigare undersökningar

Tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet utfördes av Evert Baudou (1957) under slutet av 1950- och början av 1960-talet. Inom ramen för dessa undersökte Baudou ett antal kuströsen längs den norrländska kusten. Ett av de undersökta objekten är L1935:5235, ett röse med hällkista beläget cirka 200 meter öster om UO, på samma udde. Röset var före undersökningen delvis sönderplockat och plundrat. Inga föremål påträffades vid undersökningen, men i botten fanns ett kollager.

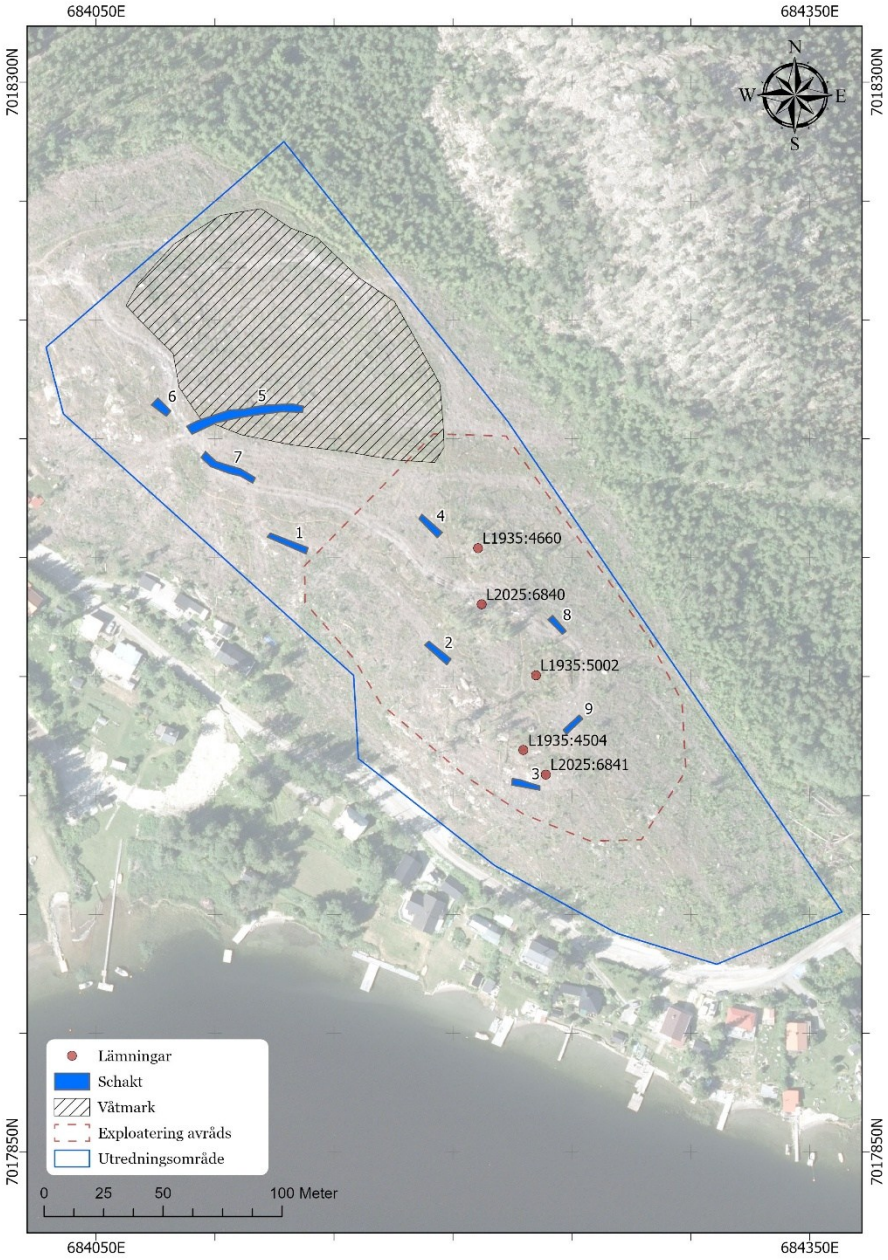
I Gene, knappt 2 km öster om UO, genomfördes under 1960–1980-talen arkeologiska undersökningar av en järnåldersgrav med tillhörande gravar, L1935:5620.

Våren 2026 genomförde Västernorrlands museum en arkeologisk steg 1-utredning av området med syfte att identifiera eventuella tidigare okända fornlämningar samt, om sådana påträffades, avgränsa dessa (Lindeberg 2026). Vid utredningen påträffades två tidigare oregistrerade gränsrösen. Dessa registrerades som övriga kulturhistoriska lämningar (ÖKL), L2025:6840 och L2025:6841. Inga tidigare okända fornlämningar påträffades under utredningen.

Redovisning av arbetet

Sammanlagt togs 9 schakt om cirka 430 m² upp med grävmaskin under två dagar i september månad. Schakten lades ut enligt terrängens synbara lämplighet för schaktning på plats, samt utifrån tänkbara aktivitetsytor. Områden med våtmark och ytor med mycket branta partier undantogs i stort sett från utredningen, ett av schakten drogs ut i våtmarken. Inga fynd, anläggningar eller annat av antikvariskt värde påträffades.

De sedan tidigare kända fornlämningarna L1935:4660, L1935:4504 och L1935:5002 fick uppdaterad lägesinformation och beskrivningar i Kulturmiljöregistret.

Figur 4. Samtliga schakt (blått) inom utredningsområdet, fornlämningar med nya mätpunkter, samt område där exploatering avråds (rött streckat).

Figur 5. Röset L1935:4660, foto från öster.

Schakten

De 9 schakten togs upp med grävmaskin. Efter att torven banats av avsöktes ytan med metalldetektor, varpå det sedan grävdes ner till orörd nivå. Jordlagren och dess följd i de 9 schakten var av liknande karaktär, med lagerföljden; torv, blekjord och blockig morän. Jordarten i schakten bestod av silt, lera och morän.

Inga fynd av antikvariskt värde påträffades i schakten och inga av ytorna som togs upp bedömdes som lämpliga boplatsområden eller aktivitetsytor. Schakten mitt uppe på platån vattenfylldes över natten vilket stärker denna bedömning. Det kan också noteras att den storblockiga, moränrika undergrunden försvårade möjligheten att upptäcka eventuella fornlämningar.

Figur 6. Schakt 2, foto från sydost. Bild visar schakt som vattenfyllts.

Figur 7. Schakt 5, foto från nordost.

Figur 8. Schakt 5, foto från sydväst.

Figur 9. Schakt 7, foto från sydost.

Tolkning och rekommendation

Vid utredningen påträffades inga nya anläggningar, fynd eller kulturlager av antikvariskt intresse. Trots områdets höjdläge och närhet till sedan tidigare kända gravar från bronsålder och järnålder gav utredningen inga indikationer på ytterligare förhistoriska aktivitets- eller boplatsytor inom de utredda delarna av området.

Markförhållandena inom stora delar av utredningsområdet bedömdes dessutom som mindre gynnsamma för bosättning eller annan mer omfattande förhistorisk aktivitet. Undergrunden utgjordes till stor del av blockig morän, och flera ytor präglades av våtmark eller vattenmättade jordlager. Delar av området var även svåråtkomliga för schaktning på grund av berg i dagen, blockrik terräng och branta sluttningar. Resultaten från sökschaktning stärker bedömningen att de undersökta ytorna inte har utgjort några mer omfattande boplats- eller aktivitetsområden.

Det iakttogs inga indikationer på ytterligare gravlämningar utöver de tre sedan tidigare kända gravarna i undersökningsområdet. Möjligheten att se eventuella gravlämningar i sökschakten försvårades i och med den blockiga terrängen och moränrika undergrunden.

De sedan tidigare registrerade gravarna bör däremot förstås som delar av en sammanhängande förhistorisk kustmiljö, där deras placering på bergknallen och i relation till den dåtida strandlinjen utgör en viktig del av lämningarnas kulturhistoriska värde. Deras visuella och rumsliga samband med det omgivande landskapet bör därför beaktas vid framtida planering inom området.

Museet lämnar inga ytterligare rekommendationer utöver de synpunkter som framfördes i samband med steg 1-utredningen (Lindeberg 2026). Vid eventuell exploatering bör hänsyn tas till de registrerade fornlämningarna inom området, så att deras samband med det omgivande landskapet kan bevaras och deras kulturhistoriska kontext inte går förlorad. Exploatering på bergknallen samt inom gravarnas närområde avråds. Detta område har specificerats av Lindeberg (2026), se figur 4.

Tekniska och administrativa uppgifter

Västernorrlands museum dnr	2026/85
Länsstyrelsens dnr	431-1486-2026
Län	Västernorrland
Landskap	Ångermanland
Kommun	Örnsköldsvik
Socken	Själevad
Fastighet	Sund 12:1
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Koordinater mittpunkt	N 7018095 E 684189
Höjd över havet	30-41 m.ö.h.
Fältarbetstid	20260928-20260929
Fältpersonal	Madeleine Nilsson och Jens Lundqvist, Västernorrlands Museum samt Ella Noaksson och Lisa Andersson från Göteborgs Universitet och Umeå Universitet respektive
Rapportsammanställning	Jens Lundqvist, Ella Noaksson, Lisa Andersson
Kartering	RTK-GPS, programvara ArcGIS Pro
Grävmaskinist	André Karlsson

Dokumentationsmaterial i form av fotografier, mätfiler och beskrivningar förvaras på Västernorrlands museum.

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Västernorrlands museum.

I ärendet ingår förfrågan om undersökningsplan, undersökningsplan och kostnadsberäkning, beslut samt andra relevanta handlingar.

Referenser

Baudou, Evert. 1957. *Rapport över undersökningar av rösen i Själevads sn, Ångermanland 1957*. Härnösand: Länsmuseet Västernorrland.

Lindeberg, Maria. 2026. *Arkeologisk utredning inom fastigheten Sund 12:1 i Sörberga, Själevad socken*. Härnösand: Länsmuseet Västernorrland.

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Schakt	Lager	Bottenlager	Yta (m2)	Djup (m)
1	Torv följt av blekjord ca. 0,15 m tj.	Blockig, siltig, rödgul morän samt fläckvis grågul silt.	40	0,2-0,4
2	Torv	Grå, grusig, blockig lera	32	0,2-0,4
3	Torv m. stora stenblock följs av blekjord ca. 0,05 m tj.	Rödgul siltig morän. Schaktet grävdes endast till botten i mellersta tredjedelen, övriga delar utgjordes av stenblock som var upp till 0,5 m stora.	27	0,05-0,3
4	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj. Bitvis rödbrunt grus	Grågul, lerig, blockig morän.	29	0,05-0,4
5	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj.	I schaktets SV del; Rödbrun blockig morän, dj. 0,2-0,3 m. I schaktets mittersta del; berg i dagen. Schaktets NÖ del utgörs av våtmark med blockig, grå, lerig morän, fläckvis rödbrun. Dj, 0,1-0,4 m	168	0,1-0,4
6	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj.	Gulbrun morän, fläckvis rödbrun morän.	26	0,2
7	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj.	Rödgul blockig morän, med inslag av grå silt.	68	0,2-0,4
8	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj.	Flammig, grågul, moränig silt med inslag av rödgul morän.	19	0,2-0,5
9	Torv följt av blekjord ca. 0,05 m tj.	Blockig morän, fläckvis gulröd siltig morän i övrigt grågul siltig morän	20	0,2-0,4

Bilaga 2. Fotolista

Bildnr	Motiv	Sett från
Sörberga (1)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (2)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (3)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (4)	Del av utredningsområdet	V
Sörberga (5)	Del av utredningsområdet	SV
Sörberga (6)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (7)	Våtmark	SV
Sörberga (8)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (9)	Del av utredningsområdet, med grävmaskinist	NV
Sörberga (10)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (11)	Del av utredningsområdet	V
Sörberga (12)	Del av utredningsområdet	V
Sörberga (13)	Del av utredningsområdet	V
Sörberga (14)	Del av utredningsområdet	V
Sörberga (15)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (16)	Arbetsbild	N
Sörberga (17)	Del av utredningsområdet	NO
Sörberga (18)	Arbetsbild	N
Sörberga (19)	Arbetsbild	N
Sörberga (20)	Del av utredningsområdet	NV
Sörberga (21)	Vy från utredningsområdet, möjlig terrass	N
Sörberga (22)	Vy från utredningsområdet	NV
Sörberga (23)	Arbetsbild	NV
Sörberga (24)	Arbetsbild	NV
Sörberga (25)	Våtmarken	O
Sörberga (26)	Våtmarken	O
Sörberga (27)	Arbetsbild	NO
Sörberga (28)	Del av utredningsområdet	O
Sörberga (29)	Arbetsbild	NO
Sörberga (30)	Arbetsbild	NO
Sörberga (31)	Arbetsbild	NO
Sörberga (32)	Arbetsbild	NO
Sörberga (33)	Arbetsbild	NO
Sörberga (34)	SO delen av utredningsområdet	NV
Sörberga (35)	SO delen av utredningsområdet	NV
Sörberga (36)	Arbetsbild. Inmätning av schakt	O
Sörberga (37)	Schaktmassor	SO
Sörberga (38)	Schaktmassor	SO
Sörberga (39)	Schaktmassor	SO
Sörberga (40)	Schaktmassor	S
Sörberga (41)	Schaktmassor	S
1	Schakt 1	SÖ

2	Schakt 2	SÖ
3	Schakt 3	SÖ
4	Schakt 4	SÖ
5	Schakt 5	NÖ
5_1	Schakt 5	SV
6	Schakt 6	SÖ
7	Schakt 7	NV
7_1	Schakt 7	SÖ
8	Schakt 8	NV
9	Schakt 9	NÖ
A	Stensättning L1935:4504	Ö
B	Röse L1935:4660	SV
C	Stensättning L1935:5002	NÖ

Sörberga (1).jpg

Sörberga (2).jpg

Sörberga (3).jpg

Sörberga (4).jpg

Sörberga (5).jpg

Sörberga (6).jpg

Sörberga (7).jpg

Sörberga (8).jpg

Sörberga (9).jpg

Sörberga (10).jpg

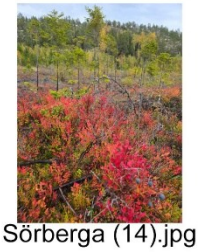
Sörberga (11).jpg

Sörberga (12).jpg

Sörberga (13).jpg

Sörberga (14).jpg

Sörberga (15).jpg

Sörberga (16).jpg

Sörberga (17).jpg

Sörberga (18).jpg

Sörberga (19).jpg

Sörberga (20).jpg

Sörberga (21).jpg

Sörberga (22).jpg

Sörberga (23).jpg

Sörberga (24).jpg

Sörberga (25).jpg

Sörberga (26).jpg

Sörberga (27).jpg

Sörberga (28).jpg

Sörberga (29).jpg

Sörberga (30).jpg

Sörberga (31).jpg

Sörberga (32).jpg

Sörberga (33).jpg

Sörberga (34).jpg

Sörberga (35).jpg

Sörberga (36).jpg

Sörberga (37).jpg

Sörberga (38).jpg

Sörberga (39).jpg

Sörberga (40).jpg

Sörberga (41).jpg

1 fr SO.jpg

2 fr SO.jpg

3 fr SO.jpg

4 fr SO.jpg

5 fr NO.jpg

5_1 fr SV.jpg

6 fr SO.jpg

7 fr NV.jpg

7_1 fr SO.jpg

8 fr NV.jpg

9 fr NO.jpg

A

B

C